

รูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
Enhancing Model for Learning Management Participatory of Local Wisdom
for small size schools

ทรงศักดิ์ ภูสีอ่อน¹
Songsak Phusee-orn¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และเพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ดำเนินการวิจัยใน 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหา และปัจจัยที่ส่งต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบประเมินรูปแบบฯ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน, ครู, ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านนักเรียน
2. ปัจจัยที่ส่งต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านนักเรียน และด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน
3. ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Asst. Prof., Department of Educational Research and Development, Faculty of Education, Mahasarakham University

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินรายได้ ปีงบประมาณ 2556, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก พบว่า รูปแบบฯ มีลักษณะเป็นแผนภูมิโครงสร้าง ที่แสดงถึงกระบวนการในการดำเนินการส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยมี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นเตรียม, ขั้นสอน และขั้นสรุป โดยแต่ละขั้นตอนหลัก มีขั้นย่อย ดังนี้

3.1) ขั้นเตรียม ประกอบด้วย ผู้บริหารแต่งตั้งคณะทำงานประชุมชี้แจง วางแผนการทำงาน คณะทำงาน จัดทำฐานข้อมูลครุภูมิปัญญาท้องถิ่น และชี้แจง/บทบาท

3.2) ขั้นสอน ประกอบด้วย ครูผู้สอนและครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันศึกษาหลักสูตรสถาน ศึกษาและวางแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3.3) ขั้นสรุป ประกอบด้วย วัดและประเมินการเรียนรู้ สรุปผลการจัดการเรียนรู้ และยกย่องให้รางวัล/แรงเสริมให้เกิดความร่วมมือ

ผลการประเมินรูปแบบฯ พบว่า โดยรวมมีผลการประเมินในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความมีประโยชน์ของรูปแบบ มีผลการประเมินในระดับมากที่สุด ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบฯ ไปใช้ในสถานการณ์จริง และด้านความเหมาะสมของรูปแบบฯ มีผลการประเมินในระดับมาก

คำสำคัญ รูปแบบการส่งเสริม การมีส่วนร่วม การจัดการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

The purposes of this study were to study the problem about learning management participatory of local wisdom for small size schools, study the factors that influence to learning management participatory of local wisdom for small size schools and develop enhancing model for learning management participatory of local wisdom for small size schools.

The process of this research were separated to 2 phases, phase I: study the problem and factors that influence to learning management participatory of local wisdom for small size schools, phase II: develop enhancing model for learning management participatory of local wisdom for small size schools.

The instruments used for data collection consisted of structural interview form and questionnaire. The samples were school administrations, teachers, local wisdom and experts. Statistics for analysis quantitative are Mean and Standard Deviation and using content analysis for qualitative data.

The results were as follow;

1) The problem of learning management participatory of local wisdom for small size schools were management, local wisdom and students.

2) The factors that influence to learning management participatory of local wisdom for small size schools were management, local wisdom, student and community environment.

3) The model consisted of 3 steps;

1. Preparing; School administrator form the staff and orientation about planning, local wisdom database construction and orientation about roles.

2. Teaching; teachers and local wisdom study together about curriculum, lesson plan and learning management participatory.

3. Conclusion; learning assessment, learning conclusion and reinforcement.

The result of model evaluation was high level as a whole.

Keywords : Enhancing Model, Learning Management, Participatory, Local Wisdom, small size schools

บทนำ

ตามสาระของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ได้บัญญัติเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยไว้ใน 5 มาตรา คือ หมวด 1 มาตรา 7 บัญญัติว่า “ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิปัญญาไทย” หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษามีสาระบัญญัติไว้ในมาตราต่างๆ ดังนี้ แนวทางการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ นอกกระบบโรงเรียนและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มาตรา 23 บัญญัติว่า “การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่อง (3) ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา” มาตรา 27 บัญญัติว่า “ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ” มาตรา 29 บัญญัติว่า “ให้สถานศึกษา ร่วมกับบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรหาภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน” หมวด 7 ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา มีสาระบัญญัติตามมาตรา 57 บัญญัติว่า “ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา” จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้ให้ความสำคัญในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกระบบ เพราะภูมิปัญญา นับว่าเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยสั่งสมจากประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาแล้ว

องค์ความรู้นี้มีอยู่หลากหลายในทุกหนทุกแห่ง ที่สำคัญคือ จะต้องมียุทธวิธีการนำองค์ความรู้เหล่านี้มาถ่ายทอด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และอนุรักษ์ไว้สืบไป

หากแต่การดำเนินงานจัดการศึกษาของประเทศโดยภาพรวมยังมีการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่มีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการขาดแคลนครูที่ครบชั้น หรือทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งสามารถใช้แนวคิดที่กำหนดไว้ในสาระแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้กล่าวถึงในตอนต้นได้ แต่การดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวก็ยังมีข้อจำกัด และปัญหาอุปสรรค ทำให้การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเป็นเช่นไร และมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ประการสุดท้าย คือ การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางให้โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้และเป็นไปตามนโยบายแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาตินั้นเอง

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยในระยะที่ 1 นี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา, ครูในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ (Best Practice) จำนวน 1 โรง ในแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งมีจำนวน 6 เขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ สพป.สกลนคร เขต 2, สพป.อุบลราชธานี เขต 4, สพป.บุรีรัมย์เขต 4, สพป.ร้อยเอ็ด

เขต 1, สพป. สุรินทร์ เขต 2 และ สพป.ขอนแก่น เขต 3 โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนที่ให้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก
2. มีครูที่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีระบบที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้
4. เป็นโรงเรียนที่ได้รับการรับรองคุณภาพจาก สมศ.

เครื่องมือ/วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่าเป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ที่มีความตรง ตามประเด็นและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้ทำการนัดหมายกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใน 1 โรงเรียน จะไปสัมภาษณ์ให้ครบทั้ง 3 กลุ่มในวันเดียวกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา แยกตามประเด็นที่สัมภาษณ์

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ในระยะนี้ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับผลการวิจัยในระยะที่ 1 เพื่อสร้างเป็นรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยอาศัยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในประเด็นต่าง ๆ และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่านในการประเมินรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญกับเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโดยอาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเหมาะสมของรูปแบบฯ, ด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบฯ ไปใช้ในสถานการณ์จริง และด้านความมีประโยชน์ของรูปแบบฯ ซึ่งได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านในการพิจารณาความตรงและความเหมาะสมของแบบสอบถาม พบว่า แบบสอบถามมีความตรงและเหมาะสมในการนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล ต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การเก็บรวบรวมโดยการส่งแบบประเมินด้วยตนเอง และทางไปรษณีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

ในส่วนของผลการวิจัย จะนำเสนอเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหา การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาและประเมินรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัญหา การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

จากการสัมภาษณ์สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ, ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านนักเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ด้านการบริหารจัดการ

1) การขาดแคลนงบประมาณ โดยงบประมาณที่ใช้ในการจัดจ้างครู ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลจำนวนน้อย แนวทางแก้ไขปัญหาคือ โรงเรียนแก้ไขปัญหาโดยการบริหารจัดการโดยใช้งบประมาณสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักเรียนและเงินนอกงบประมาณ ตลอดจนการขอรับบริจาคจากผู้ปกครองและหน่วยงานอื่นๆ สำหรับการจัดจ้างครูและจัดหาวัสดุอุปกรณ์

2) การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน หรือเป็นวัตถุที่เป็นของเก่าในท้องถิ่นที่สูญหายไปแล้วหรือหายาก แนวทางแก้ไขปัญหาคือ ขอรับบริจาคจากผู้ปกครองและหน่วยงานอื่นๆ หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นผู้นำวัสดุในการจัดการเรียนการสอนมาเอง หรือหากเป็นวัตถุที่เป็นของเก่าในท้องถิ่นที่สูญหายไปแล้วหรือหายากจะทำการสร้างขึ้นใหม่ที่ใกล้เคียงกับของเดิมให้มากที่สุด

3) กิจกรรมอื่นๆ ของโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนมีภารกิจอื่นๆ ที่จะต้องปฏิบัติตามระบบของราชการ นอกเหนือกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นอุปสรรคของระบบการศึกษาในโรงเรียน

4) เวลาของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและเวลาเรียนของนักเรียนว่างไม่ตรงกันแก้ปัญหาโดยการยืดหยุ่นให้พอเหมาะ นัดเวลาและจัดเวลาให้ตรงกัน

5) ความไม่เป็นระบบในการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ ขาดการวางแผน และวัดผลประเมินผลนักเรียน ให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเพียงอย่างเดียว ซึ่งนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงแต่ไม่สามารถประเมินได้ว่า

นักเรียนแต่ละคนได้เรียนรู้อะไรบ้าง มีผลอย่างไร แนวทางแก้ไขคือ แนะนำให้นักเรียนทำบันทึกกิจกรรมในแต่ละวัน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ และเมื่อครบสัปดาห์ ก็ให้นักเรียนเขียนเรียงความ และให้ครูมาออกข้อสอบสอบความรู้ของนักเรียนอีกครั้งหนึ่ง หรือให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยประเมินนักเรียนเมื่อเข้าชั้นเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

1) ครูผู้ถ่ายทอดความรู้ ขาดประสบการณ์ ขาดทักษะในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและปฏิบัติ เช่น กรณีที่เป็นการสอนการเล่นดนตรีพื้นฐาน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถเล่นดนตรีให้นักเรียนฟังได้ แต่ไม่สามารถเขียนตัวโน้ตเพื่อให้นักเรียนเข้าใจและเล่นตามได้ถูกต้องตรงตามตัวโน้ตได้ แนวทางแก้ไขปัญหาคือ โรงเรียนแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการนิเทศภายใน ใช้กระบวนการครูที่ปรึกษา เพื่อให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบผลสำเร็จในการจัดการเรียนรู้

2) ปราชญ์หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีภาระในการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอดของตนเอง หรือจำเป็นต้องนำงานฝีมือของชุมชนไปจัดนิทรรศการตามงานต่าง ๆ หรือถูกเชิญเป็นวิทยากรที่อื่น จึงเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวทางแก้ไขปัญหาคือ โรงเรียนแก้ไขปัญหาโดยนำเด็กไปแหล่งเรียนรู้พบกับ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านโดยตรง ให้ครูภูมิปัญญาสอนนอกห้องเรียนเพิ่มเติม หรือจ้างในรูปแบบของครูอัตราจ้างสอน มีเวลาสอนที่ชัดเจน

1.3 ด้านนักเรียน

1) นักเรียนเข้าใจว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยากในการทำความเข้าใจ และเรียนรู้

2) นักเรียนไม่ให้ความสนใจอย่างจริงจังในภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากการเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ใช่เทคโนโลยีสมัยใหม่ เด็กมีความอาย โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง เมื่อเริ่มหัดเล่นดนตรีก็มีความตั้งใจดีและเล่นได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่ออยู่ในระดับชั้นที่สูงขึ้นกลับมีความรู้สึกอาย ไม่อยากเล่นดนตรี ไม่อยากเป่าแคน ทำให้ไม่มีความต่อเนื่อง แนวทางแก้ไขปัญหาคือ ถ้านักเรียนชอบเครื่องดนตรีชนิดใดก็ให้เล่นได้ตามความต้องการ ความชอบของนักเรียน หรือหากไม่ต้องการเล่นดนตรีก็ให้เปลี่ยนไปรำแทน เพื่อให้สามารถจัดตั้งเป็นวงดนตรีพื้นบ้านได้

3) นักเรียนเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษา ดังนั้นการสอนจะต้องใช้เวลาเพราะเป็นวิชาปฏิบัติ แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ ให้นักเรียนเรียนกับผู้ปกครองอีกครั้งในวันเสาร์และอาทิตย์และหลังเลิกเรียน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ, ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, ด้านนักเรียน และด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการ

- 1) ผู้บริหารเห็นความสำคัญในการจัดการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาผู้เรียน จึงทำให้คณะครูเห็นความสำคัญและตั้งใจจริงของผู้บริหาร จึงร่วมมือกันอย่างจริงจัง และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนในโรงเรียน
- 2) โรงเรียนให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้บริหารและครูให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ และเข้ามาร่วมกันดูแลการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนร่วมกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง ร่วมแก้ไขปัญหาและให้ข้อเสนอแนะอย่างใกล้ชิดกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่นและนักเรียน
- 3) โรงเรียนมีนโยบายในการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เกิดการบูรณาการกับหลักสูตรท้องถิ่น ครูต้องเข้าใจหลักสูตร บริหารหลักสูตรได้ จึงจะทำให้การนำภูมิปัญญามาใช้เกิดประโยชน์ นักเรียนได้พัฒนาตามหลักสูตร
- 4) งบประมาณสนับสนุนมีเพียงพอในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดการศึกษา และจัดหาครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสอนนักเรียน
- 5) การวางแผนร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน
- 6) ความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน
- 7) การบูรณาการระหว่างหลักสูตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการพิจารณาว่าจะสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาบูรณาการร่วมกับหลักสูตรที่มีอยู่ได้อย่างไร เช่น บูรณาการภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านกับสาระการเรียนรู้ดนตรี นาฏศิลป์ เป็นต้น

2.2 ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 1) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีจิตอาสา ตระหนักในหน้าที่และมีใจรักในการสอนและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยความสมัครใจ จะทำให้ครูเอาใจใส่ต่อการสอนนักเรียน และแก้ไขปัญหาผู้เรียนหากมีปัญหาในการเรียนรู้ ครูจะสอนตัวต่อตัวจนนักเรียนสามารถปฏิบัติได้ หรือกรณีที่นักเรียนที่ไม่ต้องการฝึกปฏิบัติก็เปลี่ยนเป็นให้นักเรียนศึกษาประวัติเครื่องเครื่องดนตรี หรือประวัติของท้องถิ่น
- 2) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความตั้งใจและเอาใจใส่เพราะความรักในภูมิปัญญาทำให้เกิดแรงบันดาลใจ ทำให้อยากช่วยชี้แนะกับผู้อื่นให้เกิดความรู้ ทักษะ และเกิดความรักความภาคภูมิใจในงานฝีมือของชุมชน
- 3) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง
- 4) มีการเชิดชูครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีขวัญกำลังใจในการถ่ายทอดความรู้

2.3 ด้านนักเรียน

- 1) นักเรียนต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้นักเรียนกระตือรือร้น ให้ความร่วมมือ ต้องการทราบความเป็นมาของตนเอง รู้สึกรักหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น รักในท้องถิ่นของตนเอง ภาคภูมิใจในท้องถิ่นถ้าเป็นการฝึกปฏิบัตินักเรียนจะตื่นตัวจากการฝึกปฏิบัติ เช่น การรีดเมล็ดฝ้าย การชั่งตาชั่งหาง การใช้ลูกคิด การทำยาเส้น เป็นต้น ทำให้สนใจที่จะค้นหากิจกรรมที่ชุมชนทำในอดีต

2) การสร้างความตระหนักร่วมในการเห็นคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน

1) การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเกิดจากความเข้าใจของคนในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำให้เกิดแรงสนับสนุนในด้านต่างๆ ถ้าชุมชนหรือผู้ปกครองให้ความสำคัญและร่วมมือกันสนับสนุนการจัดการศึกษา

2) พื้นฐานของวัฒนธรรมหรือค่านิยมของชุมชน หากชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรม ย่อมต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้การทำเกษตร หรือเป็นชุมชนที่ชื่นชอบวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้ปกครองหรือชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษา เช่น การให้รางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นกำลังใจให้แก่บุตรหลานของตน

ตอนที่ 3 ผลการพัฒนาและประเมินรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ผู้วิจัยได้นำผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาผนวกกับผลการวิจัยในตอน ที่ 1 ที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร, ครู และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสร้างเป็นรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งประกอบด้วยหลักการ, วัตถุประสงค์ และขั้นตอนการดำเนินการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักการ

การระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน ที่เรียกว่า “ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน” ให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้โดยนำประสบการณ์ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมในการออกแบบวางแผนการทำงานร่วมกันกับผู้บริหารและครูในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ

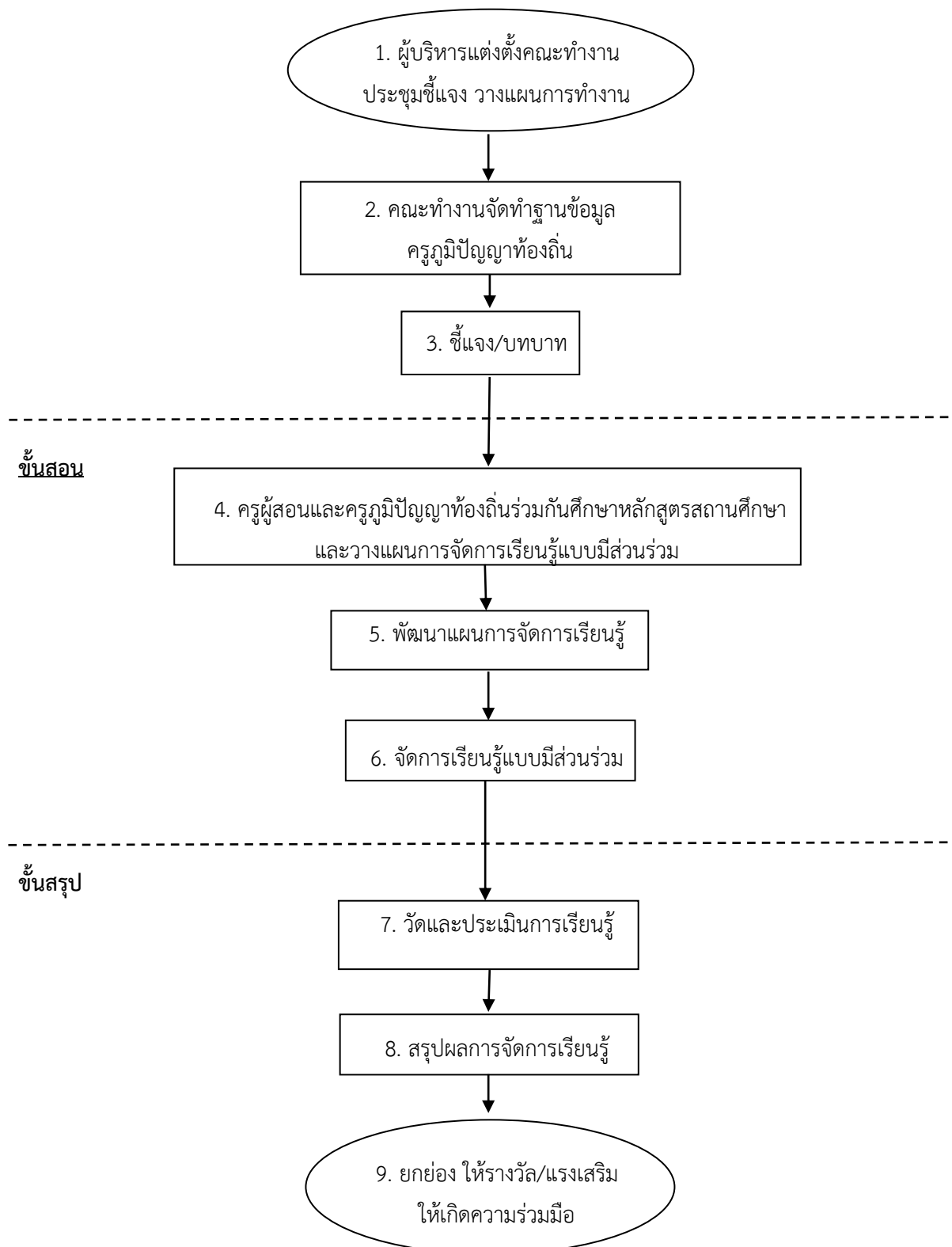
วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการส่งเสริมให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ขั้นตอนการดำเนินการ

แบ่งขั้นตอนการดำเนินการออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียม, ขั้นสอน และขั้นสรุป ดังนี้

ขั้นเตรียม

จากภาพประกอบ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

ขั้นเตรียม ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการเตรียมความพร้อมในเรื่องต่างๆ หากในขั้นตอนนี้ขาดการดำเนินงานที่ชัดเจน เป็นระบบ ก็จะทำให้ส่งผลกระทบต่อขั้นตอนต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นสอน ในขั้นเตรียมนี้ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 3 ขั้น ได้แก่

1) ผู้บริหาร ในส่วนนี้จะเริ่มเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เพราะหากผู้บริหารโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาในการจัดการเรียนการสอนแล้ว การดำเนินการต่าง ๆ ก็จะเป็นอุปสรรค เพราะขาดผู้ที่คอยอำนวยความสะดวกและส่งเสริม ดังนั้น การที่จะส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาเข้ามาในการจัดการเรียนการสอนนั้น ผู้บริหารต้องตระหนักและเห็นความสำคัญ (Awareness) มีวิสัยทัศน์ (Vision) และมีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคล (Human Relationship Skill) ในขณะเดียวกัน คณะกรรมการสถานศึกษาต้องเห็นความสำคัญและอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ เช่น ให้แนวคิดในการทำงานร่วมกับชุมชน, ประสานงานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, ระดมทรัพยากร เพื่อใช้ในกิจกรรม ดังกล่าว เพราะโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มักขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน ดังนั้น คณะกรรมการสถานศึกษาต้องรับรู้ รับทราบปัญหา และระดมความคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าว

2) โรงเรียนจัดทำฐานข้อมูลครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความเป็นระบบ ชัดเจน เข้าถึงง่ายหรือง่ายต่อการสืบค้น ทั้งนี้ต้องมีกระบวนการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการจัดทำ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยข้อมูลจะต้องมีรายละเอียดเพียงพอที่สามารถนำมาสู่การปฏิบัติได้จริง

3) ชี้แจง บทบาท เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งโดยการสื่อสารกับครุภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นว่ามีบทบาทอย่างไรบ้าง เพราะครุภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเชี่ยวชาญในบางเรื่อง แต่ยังขาดบางเรื่อง เช่น ทักษะการถ่ายทอด สื่อสาร ทักษะการวัดและประเมินผล ซึ่งในส่วนนี้โรงเรียนต้องมีกิจกรรมเสริมความรู้และทักษะ ที่ตรงตามสภาพและความต้องการของครุภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ

ขั้นสอน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญเพราะเป็นการออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูผู้สอนกับครุภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมี 3 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

1) ครูผู้สอนในรายวิชาต่าง ๆ สามารถตรวจสอบจากฐานข้อมูลที่โรงเรียนจัดทำไว้ว่า จะเชิญครุภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในส่วนใดบ้าง ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับหลักสูตรที่จัดการศึกษา จากนั้นให้ประสานกับครุภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยควรเชิญครุภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สนใจ หรือมีจิตอาสา เพราะหากเป็นผู้ที่หวังผลประโยชน์อาจจะไม่สอดคล้องกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่ ขาดแคลนทรัพยากรต่างๆ โดยเฉพาะงบประมาณ และที่สำคัญต้องมีเวลาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการวางแผนการทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจ

2) ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักสูตรฯ

3) จัดการเรียนการสอน ในขั้นตอนนี้สามารถดำเนินการตามความเหมาะสม เช่น อาจจะจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนหรือโรงเรียนโดยเชิญครุภูมิปัญญาท้องถิ่นมาที่ห้องเรียนหรือโรงเรียน หรือ ให้นักเรียนไปเรียนรู้กับสถานที่จริงนอกโรงเรียนก็ได้ เวลาในการจัดการเรียนการสอนควรมีความยืดหยุ่น อาจไม่ระบุช่วงเวลาทำการเหมือนกับการจัดการเรียนการสอนทั่วไป เพื่อไม่ให้กระทบกับชีวิตประจำวัน/วิถีชีวิต ของครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นต้องอธิบายให้ผู้เรียนและผู้ปกครองเข้าใจ

ขั้นสรุป ในขั้นตอนนี้ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่ง โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1) สรุปผลในขั้นตอนนี้ควรเป็นการสรุปร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ นักเรียน ครู และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดตามที่หลักสูตรกำหนด และร่วมกันหาจุดเน้นว่า องค์ความรู้/สาระ ที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันคืออะไร ร่วมกันอภิปรายการนำองค์ความรู้/สาระ ที่ได้เรียนรู้นำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะในชีวิตประจำวัน

2) วัดและประเมินผลการเรียนรู้ ในขั้นนี้ผู้ออกแบบหลักจะเป็นครูผู้สอน แต่ให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งให้นักเรียนได้มีโอกาสในการประเมินตนเองด้วย โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง

3) ยกย่องเชิดชูเกียรติ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของ รูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก เป็นการสร้างแรงเสริมในการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสามารถดำเนินการได้ในหลายลักษณะ เช่น มอบใบประกาศเกียรติคุณ, ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติในวันกิจกรรมต่างๆ เช่น วันครู เป็นต้น, มีป้ายนิทรรศการที่แสดงว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นคือบุคลากรของโรงเรียน มอบค่าตอบแทนและรางวัลต่าง ๆ ตามสมควร ซึ่งจะเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ในอนาคตอีกด้วย โดยมีผลการประเมินคุณภาพรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น ดังนี้

ตาราง 1 สรุปผลการประเมินรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จากผู้เชี่ยวชาญ (n = 5)

ข้อ	ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ผลการประเมิน
1	ความเหมาะสมของรูปแบบฯ	3.80	.447	มาก
2	ความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบฯ ไปใช้ในสถานการณ์จริง	4.40	.548	มาก
3	ความมีประโยชน์ของรูปแบบ	4.80	.447	มากที่สุด
รวม		4.33	.408	มาก

จากตาราง 1 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญโดยรวมในระดับมาก เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก และมีประโยชน์ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล แยกตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ, ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการบริหารจัดการ ซึ่งเป็นเหตุให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา

ใช้ในการจัดการเรียนรู้ค่อนข้างน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรพิน แก้วด้วง (2544) ที่พบว่า ครูในโรงเรียนขนาดเล็กเห็นว่ามีการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวม อยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจาก โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กมีความขาดแคลนในหลาย ๆ เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรต่าง ๆ ดังนั้นจึงทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้อีกด้วย ซึ่งการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณภาพสูงสุดเต็มตามศักยภาพที่มีอยู่นั้นเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมมือกัน เพราะการที่จะปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายแก้ไขอย่างเดียวคงไม่ได้ เพราะโรงเรียนเกี่ยวข้องในหลายภาคส่วนและในการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กจะได้ผลนั้นจะต้อง รู้ลึก รู้จริง ถึงแก่นแท้บริบทของพื้นที่และมีวิธีการแก้ไขที่สอดคล้องกับปัญหาอย่างตรงจุด ทั้งถึง และต่อเนื่อง (กลิ่น สระทองเนียม, 2559)

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ, ด้านครูภูมิปัญญาท้องถิ่น, ด้านนักเรียน และด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน จะเห็นได้ว่าการที่จะส่งเสริมให้ภูมิปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้แล้วเกี่ยวข้องกับหลาย ๆ ฝ่าย ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำความเข้าใจในบริบทของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย เพราะครูภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน ก็ยังคงต้องมีวิถีชีวิต เหมือนกับบุคคลทั่วไปในชุมชน มีการประกอบสัมมาชีพ ดังนั้นการที่จะทำให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเสียสละเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้นั้น จะต้องมีการสื่อสารที่สร้างสรรค์ และทำให้เห็นความสำคัญในการเสียสละในเรื่องต่างๆ ด้วย ซึ่งปัจจุบันปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศไทย (ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา, 2555) สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอและขาดความเป็นตัวของตัวเองของสังคมไทย อันเนื่องมาจากการขาดความสมดุลแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เพราะถูกครอบงำจากภูมิปัญญาสากลจัดการศึกษาในปัจจุบันมีเนื้อหาด้านภูมิปัญญาสากลมากกว่าภูมิไทย ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยในระบบโรงเรียนน้อยลง คนไทยไม่สนใจศึกษาภูมิปัญญาไทย เป็นผลทำให้สังคมไทยต้องเผชิญกับวิกฤตทางปัญญาซึ่งเห็นได้ชัดเจนคือพึ่งตนเองในการแก้ปัญหาไม่ได้ต้องยอมรับว่าขณะนี้ภูมิปัญญาไทยมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในวงกว้าง ในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน การนำภูมิปัญญาไทยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษายังไม่สามารถทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติเท่าที่ควร เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มี ความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาไทย ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยขาดการยอมรับและการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยในระบบโรงเรียน การจัดการเรียนการสอนยังไม่นำเอาประเด็นของท้องถิ่นเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนเท่าที่ควร แม้ว่าหลักสูตรจะเปิดกว้างให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตร แต่ครูและผู้บริหารบางส่วนยังไม่เข้าใจเนื้อหาของหลักสูตรและแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ การเรียนการสอนในระบบการศึกษายังไม่คำนึงถึงสัดส่วนความสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาสากลเท่าที่ควร ซึ่งหากสามารถบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนแล้วจะทำให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องงานวิจัยของ Anggraini, Purwati and Tuti Kusniarti (2017) ที่ได้พัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้คุณลักษณะที่พึงประสงค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียน เกรด 10 ในระดับมัธยมศึกษา ใน Bahasa ประเทศอินโดนีเซีย ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้นสามารถทำให้นักเรียนมี

ความใส่ใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นต้น นอกจากนั้นสถานศึกษายังไม่มีการจัดองค์กรที่รับผิดชอบเรื่องภูมิปัญญาไทยโดยตรงเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนเชื่อมโยงภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษาในสถาบันการศึกษาดังแต่ระดับชั้นอนุบาลถึงอุดมศึกษา

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบฯ มีลักษณะเป็นแผนภูมิโครงสร้าง ที่แสดงถึงกระบวนการในการดำเนินการส่งเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยมี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นเตรียม, ขั้นสอน และขั้นสรุป โดยแต่ละขั้นตอนหลัก มีขั้นตอนย่อย ดังนี้

3.1) ขั้นเตรียม ประกอบด้วย ผู้บริหารแต่งตั้งคณะทำงานประชุมชี้แจง วางแผนการทำงาน คณะทำงาน, จัดทำฐานข้อมูลครุภูมิปัญญาท้องถิ่น และชี้แจง/บทบาท

3.2) ขั้นสอน ประกอบด้วย ครูผู้สอนและครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันศึกษาหลักสูตรสถาน ศึกษาและวางแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม, พัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3.3) ขั้นสรุป ประกอบด้วย วัดและประเมินการเรียนรู้, สรุปผลการจัดการเรียนรู้ และยกย่อง ให้งานวัล/แรงเสริมให้เกิดความร่วมมือ

ผลการประเมินรูปแบบฯ พบว่า โดยรวมมีผลการประเมินในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความมีประโยชน์ของรูปแบบ มีผลการประเมินในระดับมากที่สุด ส่วนด้านความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบฯ ไปใช้ในสถานการณ์จริง และด้านความเหมาะสมของรูปแบบฯ มีผลการประเมินในระดับมาก

จากผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์พงศ์ หอมหวาน และคณะ (2547) ที่พบว่ากระบวนการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีขั้นตอนที่สำคัญ ได้แก่ การรับทราบและกำหนดแผนงานของ คณะกรรมการสถานศึกษา การประชุมชี้แจง การดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ประเมินการดำเนินงานควบคู่กับการ ประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนและรายงานผลการดำเนินงาน ทั้งนี้ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับขั้นตอนการ จัดการเรียนการสอนทั่วไป หากในแต่ละขั้นจะเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญา ท้องถิ่นซึ่งเหมาะสมกับบริบทโรงเรียนขนาดเล็กที่มีจุดแข็งคือความใกล้ชิดชุมชน แต่ต้องมีการชี้แจงบทบาทให้ ทุกฝ่ายเข้าใจ และมีการยกย่องเชิดชูเกียรติซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมแรงให้ครุภูมิปัญญาเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ มากขึ้นนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) การนำรูปแบบการส่งเสริมการมีส่วนร่วมการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็กไปใช้จะต้องมีการศึกษาอย่างละเอียด มีข้อมูลเพียงพอในแต่ละบริบท เพราะในบาง ประเด็นไม่ได้กำหนดแน่นอนตายตัวเป็นแต่เพียงแนวปฏิบัติ ซึ่งต้องพิจารณาอย่างรอบด้าน

2) รูปแบบนี้จะเกิดสัมฤทธิ์ผลก็ต่อเมื่อผู้บริหารสถานศึกษามีความตระหนักและเห็นถึงความสำคัญ ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนรู้

3) รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมาเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น จะต้องต้องมีผู้ประสานงาน

ที่มีความสามารถในการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

4) การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบควรมีการประสานงานกับทุกฝ่ายให้เข้าใจตรงกัน และคำนึงถึงความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการจัดการเรียนรู้ในแต่ละบริบท

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรทำการศึกษาแนวทางในการพัฒนาทักษะการสอนสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไร
- 2) ควรทำการพัฒนามาตรฐานและตัวชี้วัดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) ควรทำการศึกษารูปแบบ/วิธีการประเมินผลการเรียนที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

เอกสารอ้างอิง

กลิ่น สระทองเนียม. (2559). ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กปัญหาคุณภาพคนรากหญ้า...สู่ปัญหาชาติ. [ออนไลน์].

ได้จาก : <https://www.dailynews.co.th/education/381296>. [สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560].

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. [ออนไลน์]. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.

ภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. (2555). ได้จาก : <http://www.moe.go.th/moe/th/news>

/detail.php?NewsID=27231&Key=news_research [สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2560].

ศักดิ์พงศ์ หอมหวล และคณะ. (2547). รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชน

กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนสูงดอนหลี่ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัยจังหวัดมหาสารคาม. กรุงเทพฯ :

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.

อรพิน แก้วด้วง. (2544). การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา

สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. สาขาวิชาการบริหาร

การศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

Anggraini, Purwati and Tuti Kusniarti. (2017). Character and Local Wisdom-Based

Instructional Model of Bahasa Indonesia in Vocational High Schools.

Journal of Education and Practice. Vol.8, No.5,